

Василь ШРКО
(Донецьк, Україна)

Джерела про час заснування населених пунктів Донеччини в XVI–XVIII ст.

На сьогоднішній день у краєзнавчій, науково-довідковій та, подекуди, в науковій літературі відсутня єдина думка щодо часу заснування населених пунктів Донеччини. Така ситуація в значній мірі пояснюється недостатнім використанням історичних джерел. У кінці 1968 р. Донецький обласний комітет Комуністичної партії України створив із науковців навчальних закладів регіону редакторську групу для завершення роботи над нарисами й довідками про населені пункти Донеччини для «Історії міст і сіл УРСР. Донецька область».

У процесі вчитки й редагування нарисів найдавніших населених пунктів Донеччини викликало здивування те, що їхні автори дуже мало користувалися архівними документами при встановленні початкової історії міст і сіл регіону. Під час обговорення зауважень членів редакційної групи було вирішено направити спеціалістів у центральні архіви України та Росії для виявлення та опрацювання історичних джерел, в яких відбилася початкова історія міст і сіл Донеччини.

У процесі роботи з'ясувалося, що найбільш ранні відомості про заселення Донбасу знаходяться в фонді 210 (Белгородський стіл) РДАДА (Російський державний архів давніх актів – нинішня назва архіву). В цьому ж архіві найбільше зосереджено документів, що розкривають історію краю у XVIII ст. (фонди 16, 248, 350 та ін.). У Центральному державному історичному архіві України в м. Києві найбільше матеріалів за XVII–XVIII ст. було виявлено у фондах 1710, 1800, 1805 та ін. Деякі матеріали зберігаються у Російському архіві військово-морського флоту (РАВМФ) та в рукописних відділах наукової бібліотеки РАН і ім. Салтикова-Щедрина в Санкт-Петербурзі, в обласних архівах Дніпропетровська, Миколаєва, Одеси. Опрацювання архівних джерел, а також, здійснених у XIX ст. публікацій актових документів

Російської імперії, матеріалів діловодства різного рангу державних установ привело до висновків, що початкові дати існування населених пунктів Донеччини не завжди відповідають об'єктивній дійсності. У краєзнавчій літературі, починаючи з 80-х років XIX ст., утвердилася думка, що найдавнішим населеним пунктом регіону слід вважати м. Артемівськ (до 1924 р. м. Бахмут). Його виникнення пов'язують із Бахмутівською сторожею, яка зазначається у «розписи сторожевой и станичной службы 1571 г.». Це твердження потрапило не лише до краєзнавчих нарисів, але й до науково-довідкових видань в основному завдяки праці Феодосія Макар'євського, який у 1880 р. писав:

«Бахмут, Багмут, Бахмуд, на реке того же имени, – древнейшее старожитное займище малороссийского народа. По распоряжению нашего правительства первоначально в 1571 г. здесь учрежден был последний на южных пределах Московского царства сторожевой пункт – сторожа Бахмутовская» [21, с. 2].

Через 90 років автори нарису історії м. Артемівська в «Історії міст і сіл УРСР. Донецька область» І. Баканов і М. Галушко, не згадуючи нічого про «займище малороссийского народа», витоки м. Артемівська пов'язують тільки з Бахмутівською сторожею, яка знаходилася при гирлі р. Чорний Жеребець, тобто на лівому боці Сіверського Дінця, а не при верхній течії р. Бахмут, де знаходиться нинішній Артемівськ. Під сторожами вони розглядають «невеликі містечка-фортеці» [8, с.151]. З цього випливало, що на р. Бахмут (нині, очевидно, через оміління її називають Бахмуткою) у 1571 р. за вказівкою московського царя Івана Грозного було збудоване містечко-фортеця, яка й поклала початок сьгоднішньому місту, названому на честь більшовика Ф.А. Сергєєва (Артема). Тому й не дивно, що в 1971 р. місцева влада помпезно відзначила 400-річчя міста. І хоча через 20 років ця гіпотеза про походження Артемівська аргументовано піддавалась критиці, оскільки всі сторожі згідно “Розпису сторож” розташовувались на лівому боці Сіверського Дінця (Бахмутівська – навпроти впадіння в нього р. Бахмут) і не складали ніяких укріплень, а були лише місцями зустрічі московської прикордонної служби (6-8 козаків) для обміну інформацією. Згідно зі статутом сторожевої і станичної служби на сторожі не дозволялося навіть розкладати вогнище, щоб не виказати ворогові місця, де зустрічаються “сторожі” (прикордонники). Після обміну інформацією, сторожі розходилися в протилежних напрямках, щоб контролювати закріплену за ними ділянку кордону [2, с.18]. Таким чином, сторожа не

складала будь-якого укріплення, а була лише місцем для зустрічі прикордонників (про сусідню Святогірську сторожу сказано в розписі, що вона знаходилася під дубом з вибитим знаком навпроти Святих Гір). Враховуючи те, що м. Артемівськ знаходиться приблизно за 35 км від того місця, де розташовувалась Бахмутівська сторожа, то з цього випливає, що немає ніяких підстав вважати її “містечком-фортецею” і тим більше ототожнювати з сьогоднішнім м. Артемівськом. Незважаючи на те, що ці докази було опубліковано [14; 3], але й досі продовжують вважати Артемівськ найстарішим містом Донеччини. Про це красномовно свідчить останні енциклопедичні видання [5]. Парадоксом цієї довідки є те, що під нею стоїть і моє прізвище, оскільки мною до редакції була направлена стаття, в якій документально було доведено, що острог на р. Бахмут збудували слобідські козаки з дозволу московського уряду в 1703 р., а перший його опис складено в 1704 р. [3, с. 12-14]. Про це переконливо сказано в грамоті Петра I ізюмському полковникові Ф. Шидловському від 14 жовтня 1704 р., в якій також подаються скарги донських козаків на слобідських і навпаки та повідомлення мешканців м. Валуйки, про те, як використовували ці місця слобідські й донські козаки до побудови слобожанами в 1701 р. соляних варниць а відтак і острога. Цікаво, що острог зводився з ініціативи самих мешканців (торян, маячан і райгородців), які стали селитися тут після зруйнування кримською ордою соляних варниць на Торі в 1697 р. У 1702 р. вони звернулися до царського уряду за дозволом збудувати на р. Бахмут острог, щоб можна було захиститись від “приходов воинских людей”. З грамоти можна також зробити висновок, що поки їхнє клопотання вирішувалось в урядових канцеляріях, вони самі звели біля соляних варниць острог, вперше описаний направленим на р. Бахмут із Белгорода капітаном Г. Скорихінім [7, с. 352-372].

Згідно з цим описом:

«На речке Бахмуте построен город по обе стороны речки стоячим дубовым острогом, в нем двои проезжие вороты; по мере того городка в длину через речку Бахмут 61 сажень, поперек 17 сажень, а жилья в том городке никакого нет. Подле того городка, вверх по речке Бахмут, с правой стороны на посаде построена часовня, близ часовни построены Изюмского полку для пошлинного сбора, и Семеновской канцелярии для мостового проезда таможенная изба и ратуша Изюмского полку. Около той таможни и ратуши в разных местах построены для торгового промыслу Изюмского полку казаков и торских и маяцких жителей всяких

чинов людей 15 амбаров, 9 кузниц. Близ города на р. Бахмут построена торговая баня и отдана на оброк. В том же городе построились и живут дворами: Изюмского полку казаков 54 чело- века, разных городов всяких чинов русских людей 19 человек. Да на речке Бахмут устроены у солеварных колодезей Изюм- ского полку казаков 140 сковород солеварных, да разных городов всяких чинов людей 30 сковород. А по речке Бахмуту лесов и рыбных ловель и распашной земли нет, а сенных покосов малое число...» [7, с. 364].

Оскільки копія цієї грамоти знаходиться в краєзнавчому музеї міста, то є всі підстави стверджувати, що не відсутність інформації не дозволила дати об'єктивну довідку про його початкову історію, а намагання зберегти за ним престиж найстарішого міста Донеччини. У цьому можна також переконатись, прочитавши краєзнавчий нарис про м. Артемівськ міського голови О. Реви, опублікований в 1998 р. У ньому говориться, що місто Артемівськ бере свій початок від Бахмутівської сторожі, але побудоване на початку XVIII ст. [17, с. 3] Такий реверанс у бік початку XVIII ст. посяв сподівання, що висновки науковців вплинуть і на краєзнавчі та довідкові дослідження. Однак, як переко- нуємося з першого тому «Енциклопедії сучасної України», ці сподівання виявилися марними. В ньому написано, що «Артемівськ засн. 1571 р., коли за велінням І. Грозного була створена мережа сторож по р. До- нець, одна з яких сторожа Бахмутівська» [6, с. 671-672]. У найновішому науково-довідковому виданні України (Енциклопедія історії України, т. 1, А-В. – К., 2003. – 688 с.) Бахмутівська сторожа подається як фортеця, в якій «російський військовий гарнізон» захищав соляні промисли на Бахмуті. Виходить упорядники енциклопедії знають краще історію населених пунктів Донеччини ніж спеціалісти, які роками збирають матеріал в архівах і намагаються подати її такою, якою вона була в ре- альній дійсності. Після цього пропадає всяке бажання співпрацювати з науково-довідковими виданнями, які часто користуються застарілими відомостями, передруковуючи їх у нових виданнях, які ніяк не можна назвати сучасними. Певним чином заспокоює те, що наукові висновки вдалося донести до наукової громадськості та студентсько-учнівської молоді в статтях і колективному посібникові з історії регіону [10].

Не менш дискусійною за останні роки виявилася початкова історія м. Маріуполя, яке завдяки старанням місцевої влади в 2003 р. відзначило своє 225-річчя. Саме підготовка до цього ювілею пожвавила інтерес до його минулого. В ході підготовки появилось чимало заміток про витоки

міста у місцевих періодичних виданнях та окремих як спеціальних, так і загальних дослідженнях [20, с. 10-13; 19], в яких простежуються два діаметрально протилежні підходи щодо часу заснування міста. Перший, що підтримується місцевою владою, витoki історії міста відносить до 1778 р. і пов'язує з розпорядженням губернатора Азовської губернії В. Черткова на місці запорозького форпосту Домахи побудувати м. Павлівськ [9, с. 367]. Його опоненти доводять, що витoki міста необхідно віднести до часу побудови наприкінці XVI ст. при гирлі Кальміусу запорозького форпосту Домахи, яка у XVIII ст. стала центром Кальміуської паланки. Серед прихильників першого напрямку можна виокремити ще й тих, хто історію міста розпочинає з видання в 1779 р. Катериною II грамоти про поселення греків на півдні Азовської губернії, на території колишньої Кальміуської паланки [11, с. 61].

Найбільш послідовною прихильницею Павлівська як попередника Маріуполя була Р. Саєнко (колишній старший науковий співробітник Маріупольського краєзнавчого музею). Свої доводи вона намагалася підтвердити посиланнями на архівні матеріали, у тому числі й рапорти В. Черткова, в яких вказується, що для побудови м. Павлівська можна використати “каменные припасы” зруйнованої кримською ордою Домахи під час останнього нападу на південні райони Російської імперії наприкінці 1768 р. [18, арк. 73]. Ігнорує вона й відомості про попередницю Маріуполя Домаху, поміщені в описі Азовської губернії, складеному між 1780 – першою половиною 1783 рр., тим більше, що ця писемна пам'ятка публікувалася тричі. Причому дві останні публікації виконані під редакцією Я. Новицького не можна віднести до малодоступних видань [12, с. 72-92; 17].

У цьому описі про Маріуполь читаємо:

«Мариуполь построен в 1780 г. для поселения выведенных из Крыма греков на том самом месте, где был древний город Адомаха, на берегу Азовского моря, на правой стороне реки Кальмиуса... В нем церковей две: одна каменная, а другая деревянная; домов каменных 53, мазанок – 20...» [13, с. 21-22].

При цьому Адомаха, як попередниця козацької Домахи згадується і в документах В. Черткова. Це, на наш погляд, дозволяє початки постійного проживання населення при гирлі Кальміусу віднести якщо не до кінця XIV ст. (оскільки назва венеціансько-генуезької колонії, заведеної при гирлі Кальміусу, перейшла на козацький форпост Домаха, збудований, скоріш за все, наприкінці XVI ст., після зруйнування

запорозькими й донськими козаками неподалік від гирла Кальміусу на морській косі татарської фортеці Білий Сарай, звідкіля й нинішня назва коси – Білосарайська), то до кінця XVI ст.

Домаха для запорожців мала велике значення не лише як база рибних промислів на Азовському морі, але й гавань для козацьких чайок на випадок блокування турецьким флотом гирла Дніпра. В таких випадках запорожці заходили через Керченську протоку в Азовське море і системою річок (Кальміус, праві її притоки Береснігова або Широка, з яких волоком, близько 4 км (як відмічав Боплан) можна було дістатися до р. Осикової, а з неї – у Вовчу й Самару, з останньої – до Дніпра) добиралися на Січ, або навпаки через ці ріки виходили так званим “по-тайним шляхом” до Азовського моря для спільних походів з донськими козаками до берегів Криму й Туреччини.

У XVIII ст. Домаха стає центром Кальміуської паланки. Як свідчать матеріали архіву Коша Нової Січі під її прикриттям виростає Кальміуська слобода, в якій завдяки старанням полковника Андрія Порохні в 1754 р. була збудована Святомиколаївська церква, для якої все церковне начиння придбали в центрі донського козацтва – в Старочеркаську [19, с. 122-125]. З цих же матеріалів витікає, що слобода зібрала чимале населення і була важливим центром торгівлі в межах запорозьких земель. Напередодні останнього нападу кримської орди (1768 р.) частина населення разом з старшиною переселилася на Самару, а власники великих табунів худоби, мотивуючи нестачею кормів на Самарі, відмовилися це зробити і, очевидно, в останній момент перед нападом подалися узбережжям Азовського моря на схід під прикриття відновлюваної Троїцької фортеці та Ростова, який шойно зводився та заснували три українських слободи на Міусі, де їх нащадки проживають і нині [16, с. 60-61]. Домаха і Кальміуська слобода були зруйновані татарами.

У 1771 р. адміністрація Кальміуської паланки повернулася на старі місця й почала відновлювати свій адміністративний центр. Про хід його відбудови деяку інформацію можна дізнатися зі щоденника подорожі півднем Росії восени 1773 р. академіка Санкт-Петербурзької академії Й. Гільденштедта. Він зазначав, що в межиріччі Кальміусу та Кальчика (північно-східна частина нинішнього м. Маріуполя) знаходився “земляной окоп”, в якому сидів полковник з 200 козаками [4, с. 211]. Відбудовувалась і Кальміуська слобода. Про це свідчить те, що запорожців, які проживали в ній після зруйнування Січі, перевели на річку Вовчу, де при впадінні в неї Солоної згідно з планом 1778 р. передбачалось побудувати для греків м. Марієнполь, а в 1780 р. розпо-

чалось будівництво м. Павлівська [13, с. 18]. Будинки та Святомиколаївську церкву запорожців в Кальміуській слободі віддали переселеним з Криму грекам. Саме в цій церкві митрополит Ігнатій разом зі своєю паствою 26 липня 1780 р. провів перше богослужіння, після якого шляхом жеребкування на місці Кальміуської слободи визначили ділянки під поселення греків. Губернатор В. Чертков, який 13 вересня 1780 р. відвідав Маріуполь повідомляв Г. Потьомкіну, що греки “с усердием” взяли за своє облаштування і на той час вже зайняли понад 500 з відведених їм під поселення ділянок [15, с. 89-90].

Наведені вище факти переконливо свідчать про безперервний перехід від козацької Домахи до грецького Маріуполя, що, на наш погляд, дозволяє виточки історії м. Маріуполя розпочинати не з 1780 р., з часу поселення в Кальміуській слободі кримських греків, чи з 1778 р., а з часу появи при гирлі Кальміуса козацької Домахи, тобто з кінця XVI ст.

До рубежу XVI – XVII ст. за даними опрацьованих джерел можна віднести заснування Святогірського монастиря, якому російський цар Михайло Федорович в 1620 році надав «денежное и хлебное жалование».

Немає також серед краєзнавців і науковців єдиної думки у питанні заснування м. Слов'янська. В 60-х рр. минулого століття набула поширення висунута харківськими дослідниками Філаретом Гумілевським і Костянтином Щелковим версія, що історія м. Слов'янська починається з 1645 р., коли між торськими соляними озерами для захисту від нападів татар побудували фортецю і що на її озброєнні знаходилося 40 гармат [22, с. 2; 23, с. 13]. Ця версія знайшла відображення і в україномовному виданні історії міст і сіл УРСР [8, с. 707]. Але в російськомовному виданні замість фортеці між соляними озерами в 1645 р. відмічається острожок на р. Тор, при кримській переправі, в якому несли від настання весни й до першого снігу сторожову службу по 20 чугуївських козаків [9, с. 594]. В царській грамоті чугуївському воєводі (листопад 1646 р.) зазначається, що козаки ще до закінчення терміну покинули острог і цар велів розшукати втікачів, покарати їх та повернути до острогу продовжувати нести службу [15, с. 18].

Відсутність воєводської відписки про виконання цього розпорядження не дозволяє стверджувати, що його виконали, бо часто винуватці тікали на Запорожжя, звідкіля їх ніхто не міг повернути. Можна тільки допускати, що під час відсутності козаків острожок міг бути зруйнований навіть маленьким татарським загоном. Тим більше, що в цьому ж році козацькому отаманові Б. Протасєву, що супроводжував мос-

ковських послів до Торської переправи, цар доручив підібрати на Торі місце, де можна було б побудувати “жилой город” і поселити в ньому “черкас”, тобто українців, що переселялися в межі Росії [15, с. 18].

Із рапорту Протасєва випливає, що українські козаки, під контролем яких знаходилось межиріччя Дінця і Тору не дозволили йому обстежити всю місцевість. З того, що йому вдалося оглянути, він дійшов висновку, що найбільш вигідно побудувати таке місто при Маяцькому озері, оскільки поруч знаходився ліс для зведення не тільки будинків для поселенців, але й міських укріплень, а в Сіверському Дінці прекрасна вода для пиття, в той час як в р. Тор вода була солоня. Все це дозволяє стверджувати, що на той час ніяких поселень і оборонних споруд на Торі не було.

Після ознайомлення з рапортом Протасєва, цар дав розпорядження воєводам порубіжних міст Росії направити в 1648 р. на Тор з цих міст робітних людей та охорону для зведення такого міста. Однак події Визвольної війни в Україні та заворушення в південних містах Росії спонукали воєвод просити царя відмінити своє розпорядження. З цим проханням вони звернулися й до Боярської Думи, яка прохала царя відмінити цей указ. Новий царський указ надійшов у 1660 р., коли споряджена спеціальна експедиція очолювана С. Кошелєвим прибула на Тор, але не змогла побудувати міста. І лише в 1663 р. було споруджено острог при Маяцькому озері (нині с. Маяки) [15, с. 22].

Під прикриттям Маяцького острогу в 1664 р. завели казенне солеваріння на Торі, які знаходились під постійною охороною, що, звичайно і сприяло формуванню постійного населення, а в 1676 р. й побудові м. Соляного (Тора), в якому на початок 1677 р. вже проживало 245 українських родин [15, с. 27]. Таке масове переселення на Тор “черкас” було викликане турецько-польською війною, в ході якої до Туреччини відійшло Поділля та війною Росії й України проти Туреччини, яка намагалася заволодіти Чигирином. Все це, на наш погляд, дає підстави стверджувати, що до побудови Соляного на Торі ніяких укріплених містечок не існувало.

В останні роки, в зв’язку з встановленням пам’ятника Д. Юзу в центральній частині міста Донецька, розгорнулися дискусії що до його ролі в заснуванні міста. Більшість учасників дискусії не згодні з версією, що Д. Юз розпочинав будівництво металургійного заводу в верхів’ях ріки Кальміус у «Дикому полі». Вони доказують, що ще в 90-х роках XVII ст. у цих місцях знаходилися зимівники запорозьких козаків. Після ліквідації Січі в 1775 р. царський уряд провів масову

роздачу земель і під час перепису населення Азовської губернії влітку 1778 р. у цих місцях було зафіксовано села Олександрівку та Крутоярівку, що належали поручику Є. Шидловському (нині Київський і Ворошилівський райони міста Донецька). Останній (Ворошилівський район) безпосередньо примикає до збудованого Юзом металургійного заводу. До того ж, прибувши в 1869 р. на береги р. Кальміус, Д. Юз для збереження доставленого заводського обладнання орендував господарські приміщення у поміщиці Смолянинової (нині Куйбишевський район міста, в народі його називають просто Смолянкою). Отже на цій території, де розпочалося будівництво металургійного заводу, жили люди, а в селі Олександрівці з 1841 р. працювала шахта, яка давала на рік до 500 тис. пудів вугілля.

Про інші населені пункти регіону, зафіксовані переписом, можна знайти відомості в збірнику документів «Джерела до історії населених пунктів Донеччини» [3].

Джерела та література

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі. – К., 1998 – Т. 1.
2. *Беляев И.* О сторожевой и станичной службе на польской украине Московского государства. – М., 1848.
3. Джерела до історії населених пунктів Донеччини / Упорядн. В.О. Пірко. – Донецьк, 2001.
4. Дневник Путешествия в Южную Россию академика С.-Петербургской Академии наук Гильденштедта в 1773–1774 гг. // Записки Одесского общества истории и древностей российских. – Одесса, 1879. – Т. 11.
5. Енциклопедія історії України. – К., 2005. – Т.1.
6. Енциклопедія сучасної України. – К., 2001. – Т. 1.
7. Записки Одесского общества истории и древностей российских. – Одесса, 1848. – Т. 1.
8. Історія міст і сіл Української РСР. Донецька область. – К., 1970.
9. История городов и сел Украинской ССР Донецкая область. – К., 1976.
10. История родного края. – Донецк, 1998.
11. *Кузьминков Л.* Переселение крымских греков в Северное Приазовье в 1778 – 1780 гг. – Мариуполь, 1997.
12. Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. – Екатеринослав, 1904. – Вип. 1.
13. Описание границ и городов бывшей Азовской губернии. – Александровск, 1910. – 48 с.

14. *Пірко В.О.* Джерела про час заснування м. Артемівська // Новые страницы в истории Донбасса. – Донецк, 1995. – Кн. 4.
15. *Пірко В.О.* Заселення Донеччини в XVI – XVIII ст. – Донецьк, 2003.
16. *Пірко В.О.* Матеріали Архіву Коша Нової Запорозької Січі як джерело до історії Донбасу // Донецький вісник НТШ. – Донецьк, 2001. – Т. 1.
17. *Рева А.* Город моей судьбы. – Донецк, 1998.
18. Російський державний архів давніх актів. – Ф. 16 – Оп. 1. – Спр. 797. – Ч. 7.
19. *Руденко Н.* Кем и когда основан Мариуполь. – Мариуполь, 2003. – 16 с.
20. *Саенко Р.И.* Из истории основания города Мариуполя. – Мариуполь, 2002.
21. *Феодосий (Макарьевский)* Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. – Екатеринослав, 1880. – Вып. 2.
22. *Филарет (Гумилевский)* Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Х., 1858. – Отд. 5.
23. *Щелков К.* Историческая хронология Харьковской губернии. – Х., 1882.

Василь Пірко (*Донецьк, Україна*) Джерела про час заснування населених пунктів Донеччини в XVI–XVIII ст.

У статті на базі опрацьованих матеріалів з московських, Санкт-Петербурзьких і київських архівів та рукописних фондів наукових бібліотек, критично оцінюється наявна у науковій і краєзнавчій літературі інформація щодо часу заснування найдавніших поселень на території Донеччини (м. Артемівськ, с. Маяки, м. Маріуполь, м. Святогірськ, м. Слов'янськ), а також адміністративного центру області – міста Донецька. Встановлено найбільш вірогідні дати їх заснування.

Ключові слова: Донеччина, заснування населених пунктів, міста,

Василий Пирко (*Донецк, Украина*) Источники о времени основания населенных пунктов Донеччины в XVI–XVIII вв.

В статье на базе материалов московских, Санкт-Петербургских и киевских архивов и рукописных фондов научных библиотек критически оценивается существующая в научной и краеведческой литературе информация относительно времени возникновения наиболее ранних населенных пунктов Донецкого края (г. Артемовск, с. Маяки, г. Мариуполь, г. Святогорск, г. Славянск), а также административного центра области – города Донецка. Установлены наиболее вероятные даты их возникновения.

Ключевые слова: Донеччина, населенные пункты, города, основание

Vasyl Pirko (*Donetsk, Ukraine*) **The sources on the time of the Foundation of Donechchina in the 16th–18th centuries**

The information which there is in scientific and popular literature as for Settlements foundation of the time of the most earliest Settlements of Donechchina (Artemivsk, Mayaky, Mariupol, Svyatohirsk, Slovyansk) and also an administrative centre of the region Donetsk is critically appreciated on the basis of materials of Moscow, St. Petersburg and Kyiv archives and manuscript funds of scientific libraries and the most probable dates of their foundation are established in this article.

Key words: Donechchina, settlements, cities, foundation